

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО НАУКИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВАТА
КНИГА ПЕДАГОГИЧЕСКИ НАУКИ

Том 113

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF EDUCATIONAL STUDIES AND THE ARTS
BOOK OF EDUCATIONAL STUDIES
Volume 113

СРАВНИТЕЛЕН МЕТОДИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ ЧИТАНКИ ОТ ПЪРВИ ДО ЧЕТВЪРТИ КЛАС (С ПЪРВИ ТИРАЖ ПРЕЗ 2016 – 2019 Г.)¹

АННА ГЕОРГИЕВА

*Катедра „Начална училищна педагогика“
Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България*

Анна Георгиева. СРАВНИТЕЛЕН МЕТОДИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ ЧИТАНКИ ОТ ПЪРВИ ДО ЧЕТВЪРТИ КЛАС (С ПЪРВИ ТИРАЖ ПРЕЗ 2016 – 2019 г.). В студията се представя сравнителен методически анализ на структурирането и съдържанието в одобрените от Министерство на образованието и науката (МОН) двадесет и седем алтернативни учебни комплекта за обучение по български език и литература от първи до четвърти клас. Поставен е акцент при открояване на включените във всяка читанка текстове от различен жанр, присъствие на произведения от българския фолклор, от български и чужди автори. В систематизиран и позволяващ сравнение вид в таблици е представено съдържанието на всички алтернативни читанки за един и същ клас. Учебното съдържание, включено в алтернативните читанки, съответства на заложеното в учебните програми по български език и литература за всеки от класовете.

Anna Georgieva. Department of Primary School Education, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Bulgaria. COMPARATIVE METHODOLOGICAL ANALYSIS OF LITERACY COURSEBOOKS FOR CHILDREN FROM FIRST TO FOURTH GRADE

¹ Настоящата студия представя част от резултатите от реализиран научно-изследователски проект на тема: „Обучението по български език и литература в контекста на новите учебни програми и алтернативни учебници за началните класове“ (Договор № 80–10-97/15.04.2019 г. на СУ „Св. Климент Охридски“ – ФНОИ).

(FIRST PRINT RUNS IN 2016 – 2019). The paper presents a comparative methodological analysis of the structure and content of all twenty-seven sets of literacy coursebooks for teaching Bulgarian language and literature in Grades 1 to 4. All of them are approved by the Ministry of Education and Science in Bulgaria and subject to critical analysis. Emphasis is placed on highlighting texts in various literary genres, the presence of folklore works by both Bulgarian and foreign authors. The contents of all literacy coursebooks for the same grade are presented in tables so that they can be compared and contrasted. The educational content of all examined literacy coursebooks corresponds to the Bulgarian language and literature curriculum for each grade.

Keywords: literacy, coursebook, literary work, literary genre, comparative methodological analysis

УВОД

В периода от 1944 г. до 2001 г. за обучение по всеки учебен предмет има одобрен само по един учебен комплект, който се използва във всички училища в страната. В учебната програма за обучение по български език и литература за всеки отделен клас са били изброени заглавия на произведения и книги, които са за задължително изучаване в часовете по литература/четене, както и на текстове, които са препоръчани за самостоятелно четене и научаване наизуст през учебната година. Фигурира и списък с препоръчителна литература за четене през лятото, в който са посочени от 27 до 90 заглавия на конкретен текст или цяла книга (Georgieva, 2012).

В съответствие със спецификата на периода, в който са използвани, читанките от 1951–1973 г. съдържат много научно-популярни четива, даващи знания за природата, историята и т. н. Докато в читанките след 1973 г. са поместени предимно художествени текстове, защото тогава се налага литературно-естетическата насоченост на обучението по литература/четене, а даването на научни знания за природата е обособено в отделен учебен предмет. При въвеждането на експериментални системи за обучение са били разработвани учебници, които са се използвали само в определените за провеждане на изследването училища. Подробен анализ на съдържанието на учебните програми, както и на включеното учебно съдържание в използваните читанки са представени в монографичното ми изследване „Обучението по извънкласно четене в началните класове“ (Georgieva, 2012).

За първи път през 2001 г. се предоставя възможност да се разработят повече алтернативни учебни комплекти за обучение по един учебен предмет за всеки клас, които се използват в педагогическата практика от 2002 г. до поэтапното въвеждане на новите алтернативни учебни комплекти от първи до четвърти клас в периода 2016–2019 г.

Така в периода 2002–2019 г. се използват, одобрените от МОН за първи клас четири алтернативни учебни комплекта (Т. Борисова и кол., 2002; Вл. Попов, 2002; Ст. Вълкова и кол., 2002; Н. Огнянова и кол., 2002). За следващите втори, трети и четвърти клас са одобрени по три алтернативни учебни комплекта за обучение по български език и литература (2. клас (2003–2017 г.) – Т. Борисова и кол., 2003, Р. Танкова и кол., 2003; Ст. Вълкова и кол., 2003; 3. клас (2004–2018 г.) – Т. Борисова и кол., 2004; Ст. Здравкова и кол., 2004; Р. Танкова и кол., 2004; 4. клас (2005–2019 г.) – Т. Борисова и кол., 2005; Р. Танкова и кол., 2005; Ст. Вълкова и кол., 2005). Част от тези авторски колективи имат разработени и одобрени от МОН учебни комплекти и въз основа на актуалните след 2015 г. учебни програми за обучение по български език и литература за началните класове.

При структуриране на съдържанието на учебния предмет „български език и литература“ и спецификата на обучението в началните класове, след стартиране на образователната реформа в сферата на образованието през 2015 г. (с утвърдяване на нови учебни програми и нови учебни комплекти за обучение по всички учебни предмети) се налага *компетентностният подход*. Тази нова концепция променя фокуса на представяне на учебното съдържание, формулировката на задачите и изискваните за изпълнение от учениците дейности, като по-често се търси и постигане на междупредметни връзки, учебната дейност е с практическа ориентация.

Въз основа на утвърдените от МОН в периода 201–2017 г. учебни програми по български език и литература (общообразователна подготовка) за първи, втори, трети и четвърти клас, в педагогическата практика могат да се използват двадесет и седем алтернативни учебни комплекта за обучение по български език и литература от първи до четвърти клас, които представляват начален етап на основна образователна степен (PSEA, 2015; ЗПУО, 2015).

За пръв път в член 23, ал. 1 на Наредба № 10 от 19.12.2017 г. за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала (Ordinance No. 10, 2017; Наредба № 10, 2017) се регламентират изисквания към съдържанието на електронния вариант на учебник и в педагогическата практика той става равнопоставен на традиционния учебник, отпечатан на хартиен носител. Почти всички авторски колективи предлагат и съпътстващ електронен вариант на учебниците си. Тези електронни продукти са аналогични и включват същото учебно съдържание, но то вече може да бъде представено на дъската пред учениците, вниманието им да бъде насочено към съдържанието на конкретна задача, вече може да заеме цял екран или да се появи увеличена на цялата дъска.

При използване на електронния вариант на читанката при фронтална форма на работа в класната стая, по-трудно се постига достатъчен контраст и необходимите нюанси от цветността на илюстрацията, която е отпечатана на хартиената страница, а при проектиране на учебната дъска и в достатъчно

осветена стая, цветовете не са същите. В урока по литература (четене) в началните класове, за да се постигне нагледност и яснота какво е необходимо учениците да запишат в тетрадките си и къде на страницата се разполага (заглавие в средата, план на текста, обяснение значението на непознати думи), често на учебната дъска учителят демонстрира, като сам записва всичко това – заглавието, името на автора, формулировките на точките от плана на текста. Така използването на демонстрация със съдържание от електронния продукт трябва да става на друго пространство или да се спуска бял екран, който да скрива написаното на учебната дъска.

В електронната версия на читанката е вграден и аудиозапис на изпълнение от професионален актьор на текста на предвиденото за изучаване художествено произведение. Но качеството и височината на възпроизвеждания от електронно устройство звук, често зависи от самото устройство (компютър, касетофон, колонки) и не винаги е достатъчно ясно и за учениците от последния чин в стаята. Аудиозаписът може да се използва в урока в етапа за „първоначално цялостно възприемане на художествения текст чрез изразителен прочит от учителя“ при затворени читанки.

Всичките двадесет и седем алтернативни читанки за обучение по литература на учениците от първи до четвърти клас имат и електронен вариант, но в педагогическата практика по-често се използват реалните, отпечатани на хартия учебници, а в процеса на преподаване педагозите демонстрират определени акценти чрез електронния вариант на читанката. Тъй като в начална училищна възраст тепърва се формират, упражняват и затвърдяват до автоматизъм уменията за четене, то наистина по-разумно е учениците да разполагат с реален учебник на хартия и целия текст на художественото произведение, което се изучава, да бъде достъпно пред погледа им на чина, за да могат да се ориентират в структурирането на съдържанието в страницата, да възприемат и илюстрацията към текста, въпросите и задачите, обясненията за значението на непознатите думи.

Шест от авторските колективи имат, одобрени от МОН, пълния набор от учебни комплекти за обучение по български език и литература от първи до четвърти клас. В изложението по-долу при анализа те са представени и цитирани с фамилията на водещия автор в колектива: Т. Борисова и кол., М. Герджикова и кол., П. Димитрова и кол., Ст. Здравкова и кол., Н. Иванова и кол., Р. Танкова и кол.

Одобрен учебен комплект само за първи клас има екипът на Иван Цанев, Владимир Попов и Георги Георгиев (2017) (Tsanev, Popov, Georgiev, 2017), а учебен комплект за обучение по български език и литература за първи и втори клас има Наталия Огнянова (Ognianova, 2017a; Ognianova, 2017b).

Читанката е първата книга тип христоматия, която първокласниците прочитат сами. И в следващите класове основните функции на учебника за обу-

чение по литература (читанка) е да се запознаят учениците с представителни примери за фолклорни и литературни произведения от различен жанр, от различни български и чужди автори, да се формират литературни и читателски компетентности за самостоятелна работа с книга, както и да се провокират читателски интереси на учениците без подбуждане отвън. Съществени са тематиката, художествената и нравствено-естетическата стойност на предлаганите за изучаване произведения. Затова основателно изследователския ми интерес е насочен към анализ на предлаганото учебно съдържание в алтернативните читанки за един и същ клас, както и развиването на цялостната концепция в читанките за целия начален етап от първи до четвърти клас.

ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Целта на изследването е да се представи съпоставителен методически анализ на съдържанието, вложено от авторските колективи в алтернативните читанки за първи, втори, трети и четвърти клас (2016–2019 г.).

Обект на научното изследване са одобрените от МОН читанки за първи, втори, трети, четвърти клас (2016–2019 г.), както и заложеното в учебните програми по български език и литература (общообразователна подготовка) за първи (2015 г.), втори (2016 г.), трети, четвърти клас (2017 г.), в частта им, свързана с литературното обучение.

Предмет на изследването са учебното съдържание и методическите постановки в одобрените от МОН алтернативни читанки за първи, втори, трети, четвърти клас (2016–2019 г.).

За постигане на набелязаната цел на научното изследване се поставя *задачата* да се представят резултатите от направения сравнителен методически анализ на учебното съдържание, включено в алтернативните читанки за първи, втори, трети, четвърти клас, като се акцентира на: броя и вида на включените произведения и текстове за четене, броя и вида на уроците за запознаване с ново литературно произведение и уроците за задълбочаване на читателското възприемане, които авторските колективи са озаглавили „упражнение“ или „затвърдяване“, за да звучат в унисон със заложеното в учебните програми изискване за процентно съотношение на видове уроци.

Анализът на алтернативните читанки от първи до четвърти клас се прави по следните *критерии*:

- обем на книжното тяло и брой включени в него текстове;
- обособен ли е отделен раздел с произведения за извънкласно четене;
- жанрова принадлежност на включените в читанката текстове;
- наличие на раздели при структуриране на съдържанието, съобразно жанровия, тематичния, сезонния принцип за подредба на текстовете;

- наличие на обяснение на посочените в учебната програма за съответния клас „нови понятия“ и художествени похвати;
- наличие на нехудожествен текст;
- наличие на отпечатано заглавие на книгата или препоръка да се прочете цялата книга, ако в читанката е отпечатан само откъс от по-голям по обем текст.

Към настоящия момент, въз основа на актуалните учебни програми за обучение по български език и литература, в педагогическата практика може да се използва всеки един от одобрените от МОН двадесет и седем алтернативни учебни комплекта, които са осем за първи клас, седем комплекта за втори клас, а за трети и четвърти клас има по шест алтернативни учебни комплекта за обучение по български език и литература.

В научното изследване са използвани следните *методи*: контент анализ на учебното съдържание, вложено в алтернативните читанки; честотен анализ и ранжиране на литературните жанрове, които са представени с най-висок или най-нисък брой, както и тези, които липсват в алтернативните читанки за определен клас; количествен и качествен анализ на получените данни.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

Съобразявайки се с ограниченията за препоръчителен обем на публикация от вида студия, не може да се разгърне в цялостен вид подробният методически анализ на вложеното във всяка от алтернативните читанки конкретно учебно съдържание – с посочване на заглавията на произведенията, имената на авторите, жанровата принадлежност на всеки от включените текстове, страниците на които са поместени те, вида на урока, в който е предвидено тяхното изучаване (Georgieva, 2020).

Затова в настоящото изложение се представят обобщените изводи от направения сравнителен методически анализ на алтернативните читанки от първи до четвърти клас, а спецификата на всяка от тях – брой на включените произведения от определен жанр, е представена в съответстващата за този клас таблица с номера, както следва: Таблица 1. Жанрово разнообразие на произведенията, включени в алтернативните читанки за първи клас; Таблица 2. Жанрово разнообразие на произведенията, включени в алтернативните читанки за втори клас; Таблица 3. Жанрово разнообразие на произведенията, включени в алтернативните читанки за трети клас; Таблица 4. Жанрово разнообразие на произведенията, включени в алтернативните читанки за четвърти клас. Това дава възможност нагледно да се открият определени тенденции в алтернативните читанки за един и същи клас, като се може да се сравни общият брой на произведенията, включени във всяка от читанките, колко от тях са

текстовете от различен литературен жанр, по колко са предвидените текстове за разглеждане в уроците по извънкласно четене и др.

Открояват се общи тенденции в структурирането на учебното съдържание в читанките от първи до четвърти клас на всеки от шестте авторски колектива, които имат одобрени учебни комплекти за обучение по български език и литература за целия начален етап на основна образователна степен.

Във всяка от анализираните двадесет и седем алтернативни читанки за реализиране на литературното обучение от първи до четвърти клас са подбрани такива откъси или цели текстове, които да могат да бъдат възприети и осмислени от учениците в съответния клас в рамките на един учебен час от 35–40 минути. Учебното съдържание на страницата е представено чрез отпечатания конкретен художествен текст, илюстрация или снимка към него, чрез които се онагледява описаното в текста. На страницата в читанката са поместени въпроси и задачи за проверка на разбраното от прочетения текст, както и отпечатано върху каре с цветен фон обяснение за значението на непознатите думи от изучаваното произведение. Към всяка от читанките има тетрадка, в която към повечето от предвидените за изучаване произведения са отпечатани въпроси и задачи, свободно място за записване на план на текста, за преписване на посочен пасаж или за самостоятелно излагане на размисли по определена тема (пр. С кого от героите искаш да бъдеш приятел? Обясни защо.). В част от тетрадките заглавието на изучаваното произведение и имената на автора му са отпечатани, докато в тетрадките към читанките на Т. Борисова и кол. те са изписани с по-светло мастило с ръкописен шрифт и се изисква учениците да ги повторят с химикал, като това е скрита работа по краснопис, както и съдейства за формиране на читателската компетентност на учениците.

Във всяка от анализираните алтернативни читанки са поместени произведенията, които се изискват и са посочени в учебната програма по български език и литература (общообразователна подготовка) за съответния клас, а именно: в читанките за първи клас е включено стихотворението на Иван Вазов „Аз съм българче“ (УП по БЕЛ 1. клас, 2015), в читанките за втори клас е отпечатано стихотворението „Де е България“ от Иван Вазов (УП по БЕЛ 2. клас, 2016), в читанките за трети клас присъства стихотворението „Обич“ на Дора Габе (УП по БЕЛ 3. клас, 2017), в читанките за четвърти клас са отпечатани стихотворенията: „Обичам те, Родино“ от Елисавета Багряна, „Моята учителка“ на Леда Милева и стихотворението „Майка ми“ от Иван Вазов (УП по БЕЛ 4. клас, 2017). В предложеното в алтернативните читанки учебно съдържание се открояват заглавия и на други произведения, които присъстват в читанките на различните авторски колективи за един и същи клас или са поместени в читанката им за следващ клас.

Във всяка от анализираните двадесет и седем алтернативни читанки за обучение по литература от първи до четвърти клас са поместени достатъчен

брой произведения за реализиране на заложените по учебен план и в съответствие с учебната програма за този клас по три часа седмично литература/четене и по 0,5 ч. за извънкласно четене. Не във всички читанки текстовете за извънкласно четене са обособени в отделен раздел, който и да е озаглавен. Някои от авторските колективи са предпочели тези произведения да бъдат отпечатани сред останалите, предвидени за задължително изучаване, като просто на страницата е поставен условен знак, който показва, че текстът е за „извънкласно четене“ – в читанките на Н. Иванова и кол. е избран знак „дъга“ (Ivanova, Jekova, Neshkova, 2017a; Ivanova, Neshkova, Jekova, 2017b; Ivanova, Neshkova, Jekova, 2018; Ivanova, Neshkova, Jekova, 2019).

Във всички читанки на Ст. Здравкова и кол. текстовете за извънкласно четене са обособени в последен раздел, който е озаглавен „Чета още и още“, като на всяка страница е отпечатан и условният знак „оцветени в зелено книги“ (Zdravkova et al., 2017a; Zdravkova et al., 2017b; Zdravkova et al., 2018; Zdravkova et al., 2019).

Във всяка от читанките от първи до четвърти клас на Т. Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2017a; Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2017b; Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2018; Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2019) разделът с произведения за извънкласно четене е обособен в края на читанката със заглавие „За тези, които искат да четат повече“.

Във всяка от читанките от първи до четвърти клас на Т. Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2017a; Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2017b; Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2018; Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2019), както и в тези на М. Герджикова и кол. (Gerdjikova et al., 2017a; Gerdjikova, et al., 2017b; Gerdjikova, et al., 2018; Gerdjikova, et al., 2019) към повечето от предвидените за изучаване произведения са заложили по два часа за работа, като вторият урок е със заглавие „Упражнение“ и в него се съдържат въпроси и задачи за задълбочаване на читателското възприемане и осмисляне на художествения текст. Те са отпечатани на дясната страница в читанката, а при по-дълги текстове, понякога продължават и на следващ лист.

Много произведения от съвременни български и чуждестранни автори са включени във всяка от читанките на Ст. Здравкова и кол. (Zdravkova et al., 2017a; Zdravkova et al., 2017b; Zdravkova et al., 2018; Zdravkova et al., 2019). Видът на урока е подсказан чрез отпечатания в горния край на страницата условен знак на „книги в определен цвят“. Дори в уроците за „затвърдяване на нови знания“ се предлага за разглеждане ново литературно произведение, което е в тематична връзка с предходното. Произведенията са обединени в раздели, които запазват своите заглавия във всяка от читанките от първи до четвърти клас: „Чета за семейството, за родината“, „Чета и играя, чета и уча“, „Чета и общувам, чета и откривам тайни“, а разделът с текстове за извънкласно четене е със заглавие „Чета още и още“. Всеки от разделите е обособен като

мини-книжка със заглавна страница и задна корица. В отпечатаните в края на раздела уроци за „обобщение“ присъстват и въпроси за проверка на разбирането, за свързване на заглавие на изучавано произведение с името на автора му, с жанр или с основната мисъл. Във всяка от темите присъства „предтекстова задача“, която да провокира читателския интерес на учениците и често има и препратка към „е-библиотека“, в която се препоръчват други произведения от същия автор или научно-популярна информация по темата, представена в изучаваното произведение. По този начин се насърчават читателските интереси и компетентности на учениците и се постига междупредметна връзка.

При изграждане на литературните компетентности у учениците за разпознаване на произведения от определен литературен жанр (приказка, разказ, басня, откъс от роман), както и при подбора от учителите на подходящи методически похвати при запознаване на учениците със съдържанието на съответното произведение, дефицит в повечето от читанките е това, че във въпросите и задачите не се посочва жанровата принадлежност на литературното произведение, а се използва обобщаващото понятие „текст“, което по езикова дефиниция означава „изречения, свързани по смисъл“.

Учебното съдържание в анализираните *осем алтернативни читанки за първи клас* изцяло съответства на изискванията в учебната програма по български език и литература за първи клас (общообразователна подготовка) за следбуквения етап, в който са заложили следните „очаквани резултати от обучението по литература, насочени към четенето, възприемането и разбирането на произведения от различни жанрове на литературата и фолклора за деца (нови понятия – приказка, разказ, стихотворение, гатанка), видовете реч (стихотворна и нестихотворна), уменията за ориентация в оформлението на книгата (корици, страници, илюстрации)“ (УП по БЕЛ 1. клас, 2015).

Очаква се в края на първи клас учениците да могат да „разпознават приказка, разказ, стихотворение, гатанка“, „да четат правилно и с разбиране малки по обем художествени и нехудожествени текстове, като могат да отговарят на въпроси по съдържанието“, „да преразказват устно достъпни за възрастта малки по обем разкази, кратки народни, преразказани (авторизирани) и авторски приказки“, „да се ориентират в случката в изучаваното литературно или фолклорно произведение“ (УП по БЕЛ 1. клас, 2015).

Включеното учебното съдържание в *осемте алтернативни читанки за първи клас* позволява да се постигнат тези цели на литературното обучение. Специфични особености на всяка от тях са представени в таблица 1, в която може в съпоставителен план да се открие по колко произведения и от кои жанрове са включени във всяка читанка. Въз основа на направения сравнителен методически анализ на алтернативните читанки за първи клас могат да се формулират следните *изводи и заключения*.

Във всяка от алтернативните читанки за първи клас са включени достатъчен брой произведения от различните жанрове и за реализиране на обучението по литература до края на учебната година в първи клас в следбуквения етап (не по-малко от 4 седмици).

Обемът на читанките за първи клас варира от 31 до около 51 страници и в тях са включени от 22 до 48 произведения за изучаване. Всички авторски колективи са заложили на по-кратките текстове от жанра стихотворение и приказка, което съответства на изграждащите се все още умения за самостоятелно четене на първокласниците.

В шестте от алтернативните читанки за първи клас, произведенията за извънкласно четене са обособени в отделен раздел, а такъв липсва в читанката на Н. Иванова и кол. (Ivanova, Jekova, Neshkova, 2017a) и в тази на Н. Огнянова (Ognianova, 2017a).

Предложените произведения за извънкласно четене варират от абсолютния минимум за реализиране на това обучение с по 3 текста в читанките на П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Boncheva, Petrova, 2017a), Р. Танкова (Tankova, 2017a), И. Цанев и др. (Tsanev, Popov, Georgiev, 2017), Здравкова и кол. (Zdravkova et al., 2017a).

До 20 текста за извънкласно четене в читанката на М. Герджикова и кол. (Gerdjikova et al., 2017a) и 16 произведения в читанката на Т. Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2017a) (виж табл. 1).

В три от читанките за първи клас има отпечатан препоръчителен списък със заглавия за четене през лятната ваканция, това са читанките на Цанев и др. (Tsanev, Popov, Georgiev, 2017), П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Boncheva, Petrova, 2017a), Р. Танкова (Tankova, 2017a).

Таблица 1. Жанрово разнообразие на произведенията, включени в алтернативните читанки за първи клас (2017 г.)

Читанка за първи клас на авторски екип и източник	Брой стр.	Бр. текстове	Раздел ИКЧ	приказка	разказ	стихотворение	гаганка	пословица
Борисова и кол. (2017a) (Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2017a)	46	48	16	10	4	19	10	-
Герджикова и кол. (2017a) (Gerdjikova et al., 2017a)	46	44	20	9	6	25	-	-
Димитрова и кол. (2017a) (Dimitrova, Boncheva, Petrova, 2017a).	31	22	3	7	2	10	7	-
Здравкова и кол. (2017a) (Zdravkova et al., 2017a)	51	32	3	9	5	15	8	-

Иванова и кол. (2017a) (Ivanova, Jekova, Neshkova, 2017a)	32	32	-	4	9	15	4	-
Р. Танкова (2017a) (Tankova, 2017a)	48	32	6	11	1	21	12	2
Н. Огнянова (2017a) (Ognianova, 2017a)	47	40	-	16	1	20	1	5
Цанев и др. (2017) (Tsanev, Popov, Georgiev, 2017)	45	43	3	14	7	19	8	-

Забелязва се и различният брой на произведенията от отделните жанрове, включени в анализираните читанки за първи клас. Поради относителната краткост и мелодичност във всички читанки са включени най-много стихотворения (от 10 до 25), като в читанката М. Герджикова и кол. (Gerdjikova et al., 2017a) те са 25, което представлява повече от половината текстове и е неоснователно акцентиране само на този жанр.

Приблизително съпоставимо са представени приказките като жанр и заслужават адмирации тези авторски колективи, които са включили за изучаване и български народни приказки. Само четири приказки има в читанката на Н. Иванова и кол. (Ivanova, Jekova, Neshkova, 2017a), а най-много – 16, са приказките в читанката на Н. Огнянова (Ognianova, 2017a).

Разказът като жанр е слабо представен в читанките за първи клас (от 2 до 9 разказа). Удовлетворяващо е присъствието на гатанки, които са кратки текстове със забавен характер и развиват асоциативното мислене на първокласниците. В две от читанките са отпечатани и пословици, въпреки че този литературен жанр не е предвиден за изучаване в първи клас.

В алтернативните читанки за първи клас текстовете са последователно подредени при спазване на жанровия, тематичния и сезонния принцип, като авторските колективи са дали различни заглавия на обособените раздели с различен брой текстове, включени в тях. Но тематично текстовете са обединени около препоръчаните в учебната програма по БЕЛ за 1 клас тематични кръгове: семейството, училищния живот, родината, игрите, празниците (УП по БЕЛ 1 клас, 2015).

Въз основа на направения анализ на съдържанието на *седемте алтернативни читанки за втори клас* (виж табл. 2) могат да се направят следните *изводи и заключения*.

Предложеното учебно съдържание във всички читанки за втори клас кореспондира със заложеното в учебната програма по български език и литература за втори клас (общообразователна подготовка), в която е подчертано, че в обучението по литература се „акцентира върху определени жанрове на литературата и фолклора за деца (басня, народна песен), фигури на речта (повторение и изброяване), компоненти на литературното произведение (епизод,

литературен герой); върху формирането на читателска и езикова култура“ (УП по БЕЛ 2. клас, 2016).

Като очаквани резултати в края на учебната година се изисква второкласниците да могат да: „разграничават басня и народна песен от други литературни и фолклорни произведения“, да „се ориентират в последователността на епизодите при развитието на действието в изучавано произведение“, да „отговарят на въпроси по съдържанието и да откриват образите на герои в изучавано произведение“, да „откриват повторение, изброяване“, да „установяват сходство и различия между две литературни и/или фолклорни произведения“, да „осмислят народната песен като фолклорно произведение“ (УП по БЕЛ 2. клас, 2016).

В алтернативните читанки за втори клас са включени достатъчен брой текстове, в които се представя и жанровото разнообразие на произведения, като тематично те са обединени около „тематичните кръгове, свързани с България, приятелството, знанието, празниците“ (УП по БЕЛ 2. клас, 2016).

В алтернативните читанки са поместени басни и народни песни, които са новите жанрове, заложили за изучаване във втори клас, според учебната програма (УП по БЕЛ 2. клас, 2016). Но не във всички читанки са включени обяснения за изразните средства и нови понятия: „повторение, изброяване, литературен герой и епизод“. Недостатъчно се изграждат у второкласниците коректни представи за жанровите белези на изучаваните произведения, защото липсват обяснения и споменаване на жанра в поставените въпроси към текста и за проверка на разбирането.

В читанките на Т. Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2017b) и на М. Герджикова и кол. (Gerdjikova et al., 2017b) към по-голямата част от изучаваните произведения са предвидени по два часа за работа с този текст, което позволява по-задълбоченото му осмисляне и правене на повече видове анализ (след автора, по образи, осмисляне на подтекстовата и концептуалната информация, извличане на конкретни факти при отговор на въпроси за проверка на разбирането). В останалите алтернативни читанки за втори клас са отпечатани по-голям брой произведения (до 109 текста), като в тази на П. Димитрова и кол. са поместени и девет приказки на други народи (Dimitrova, Krasteva, Todorova, 2017b). В читанката Ст. Здравкова и кол. има много произведения от съвременни и чуждестранни автори (Zdravkova et al., 2017b).

Всички авторски колективи на алтернативните читанки за втори клас са включили за изучаване българската народна приказка „Най-скъпоценният плод“, в която се подчертава ценността на знанието. Открояват се и други произведения, които са отпечатани в повече от една читанка за втори клас: някои от българските народни приказки, разказът „Най-хубавото „Що е то““ от Георги Мишев, стихотворението „Шарко и Марко“ на Янаки Стоилов, стихотворението на Валери Петров „Приятел пръв“, текстове на Ангел Каралийчев,

на Мая Дългъчева и различни откъси от небивалиците на Доналд Бисет, откъси от „Пипи Дългото чорапче“, текстове за Карлсон на Астрид Линдгрен и други.

В читанките за втори клас са включени много произведения от жанра стихотворение, като техният брой варира от 27 до около 40–48 стихотворения в различните читанки, а това представлява около 50% от всички предложени за изучаване произведения (виж табл. 2).

В алтернативните читанки за втори клас варира броят на произведенията, с които второкласниците да се запознаят с българския фолклор чрез изучаване на включените в читанката между 4 и 7 народни песни, както и чрез от 3 до 8 български народни приказки (по осем са в читанките за втори клас на П. Димитрова и кол., Ст. Здравкова и кол., Р. Танкова и Ц. Лалев, Н. Огнянова). Формирането на толерантност и познаване на чуждестранните народни приказки е постигнато в читанките чрез включените в тях от 1 до 9 приказки на други народи, както и на авторски приказки от чуждестранни автори (табл. 2). Запазва се тенденцията за относително висок процент текстове от жанра приказка (от 17 до 32), които са включени в читанките за втори клас. В две от читанките са поместени и откъси от книги.

Таблица 2. Жанрово разнообразие на произведенията, включени в алтернативните читанки за втори клас (2017 г.)

Читанка за втори клас автори, източник	брой стр.	бр. текстове	раздел ИКЧ	приказка	разказ	стихотворение	басня	народна песен	гаганка	пословица	откъс от книга
Борисова и кол. (2017b) (Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2017b)	117	81	16	18	18	27	3	4	13	-	-
Герджикова и кол. (2017b) (Gerdjikova et al., 2017b)	124	70	35	25	8	47	6	6	16	-	-
Димитрова и кол. (2017 b) (Dimitrova, Krasteva, Todorova, 2017b).	116	103	19	32	10	45	6	5	11	9	-
Здравкова и кол. (2017 b) (Zdravkova et al., 2017b).	135	106	22	29	7	44	7	7	2	-	-
Иванова и кол. (2017b) (Ivanova, Neshkova, Jekova, 2017b)	98	86	20	17	7	48	3	5	-	-	-
Р. Танкова и Ц. Лалев (2017) (Tankova, Lalev, 2017)	133	109	17	26	12	44	5	4	7		6
Н. Огнянова (2017b) (Ognianova, 2017b)	127	91	-	27	10	40	2	4	7	12	7

Подборът и последователността на включените в читанките текстове са съобразени с жанровия и тематичния принцип, като в някои те са обособени в раздели с обединяващо ги заглавие. Във всички читанки има определен набор от текстове (от 16 до 35), предвидени за извънкласно четене, като в повечето от читанките те са обособени и в отделен раздел в края на книжното тяло, а в някои са отпечатани сред другите текстове за изучаване.

Въз основа на направения методически анализ на съдържанието в *шестте алтернативни читанки за трети клас* (виж табл. 3) могат да се направят следните изводи и заключения.

В алтернативните читанки за трети клас предложеното учебно съдържание съответства на заложеното в учебната програма по български език и литература за трети клас (общообразователна подготовка), в която е предвидено в обучението по литература да се изучават пословици, „някои фигури на речта (сравнение и епитет), някои компоненти на литературното произведение (художествено описание, повествование)“. Очаква се учениците да могат да: „разграничават художествен от нехудожествен текст“, да „откриват описания на външен вид на герои, на обстановка, на пейзаж в художествен текст“, да „откриват епитети, като ги разграничават от прилагателно име“ (УП по БЕЛ 3. клас, 2017).

Във всяка от алтернативните читанки за трети клас са отпечатани достатъчен брой произведения от различните жанрове, като вече са включени и „пословици“, както се изисква в учебната програма по български език и литература за трети клас (УП по БЕЛ 3. клас, 2017). На практическа основа се усвоява съдържанието на изразните средства „епитет и сравнение“ чрез откриването им в изучаваните произведения.

Поместените в алтернативните читанки за трети клас текстове тематично са ориентирани към изграждане на ценностна ориентация, свързана с България, българския народ и българския език, приятелството, ученето, празниците. Така че и в тези читанки са приложени тематичният и жанровият принцип при подбора на предложените за изучаване произведения.

В алтернативните читанки за трети клас сравнително балансирано и равномерно са представени произведения от различните жанрове (виж табл. 3), като продължава да е голям броят на стихотворенията и приказките, както е значителен и броят на пословиците, с които може да се изрази основната мисъл или поуката от изучаваното произведение.

Във връзка с подобряването на уменията за четене на третокласниците, в повечето от алтернативните читанки са поместени по около 10 откъса от книги, като е посочено заглавието на книгата и е отправена препоръка тя да се прочете от учениците.

За формиране на читателската самостоятелност във всяка от анализираниите алтернативни читанки за трети клас е обособен раздел или набор от

страници с предложени текстове за извънкласно четене, които са от различни жанрове, понякога са откъс от книга. В читанката за трети клас на Т. Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2018) съдържанието на новите литературни понятия е представено върху каре с цветен фон, озаглавено „Кът на малкия читател“. В други читанки новото понятие се обяснява чрез нагледен пример за това в предложеното за изучаване на тази страница произведение. А в други читанки не всички от новите понятия са обяснени.

За изграждане на читателската компетентност на третокласниците съдействат и отпечатаните на страниците с изучавано тяхно произведение снимки на български автори в читанките на Т. Борисова и кол. и на П. Димитрова и кол. (виж Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2018; Dimitrova, Boncheva, Petrova, 2018).

Препоръчителен списък със заглавия на произведения за самостоятелно четене през ваканцията е отпечатан като последна тема в читанката за трети клас на П. Димитрова и кол. (2018) (Dimitrova, Boncheva, Petrova, 2018), както и в тази на Р. Танкова и Ц. Лалев (Tankova, Lalev, 2018).

Таблица 3. Жанрово разнообразие на произведенията, включени в алтернативните читанки за трети клас (2018 г.)

Читанка за трети клас на авторски колектив, източник	брой стр.	бр. текстове	раздел ИКЧ	приказка	разказ	стихотворение	басня	народна песен	гаганка	пословица	откъс от книга
Борисова и кол. (2018) (Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2018)	139	103	15	15	17	35	4	7	9	14	13
Герджикова и кол. (2018) (Gerdjikova et al., 2018)	143	99	17	17	13	50	2	4	-	12	9
Димитрова и кол. (2018) (Dimitrova, Boncheva, Petrova, 2018).	120	104	16	32	9	32	4	2	7	2	2
Здравкова и кол. (2018) (Zdravkova et al., 2018).	135	121	18	22	11	58	3	2	-	6	15
Иванова и кол. (2018) (Ivanova, Jekova, Neshkova, 2018).	115	113	18	29	6	40	6	4	6	2	1
Р. Танкова и Ц. Лалев (2018) (Tankova, Lalev, 2018)	119	129	15	27	7	37	5	3	23	8	10

Балансиран е подходът при предлагане на текстове от българския фолклор (от 2 до 9 народни песни, както и от 2 до 7 народни приказки), от български и чуждестранни автори, утвърдени в създаването на литература за деца. В

читанката на П. Димитрова и кол (Dimitrova, Boncheva, Petrova, 2018) от 32-те приказки, 7 са български народни, а 10 са от приказното наследство на други народи (корейска, чешка, турска, африканска, иранска, гръцка, ромска, японска, афганистанска), които до момента не са били включвани в учебното съдържание на читанките за началните класове. В читанката за трети клас на Р. Танкова и Ц. Лалев (Tankova, Lalev, 2018) са включени по една народна приказка на етноси, с които живеем – ромска, турска, арменска народни приказки.

Въз основа на направения методически анализ на съдържанието на *шестте алтернативни читанки за четвърти клас* (виж табл. 4) могат да се направят следните изводи и заключения.

В алтернативните читанки за четвърти клас е предложено учебно съдържание, което съответства на заложените в учебната програма по български език и литература за четвърти клас (общообразователна подготовка) изисквания, в обучението по литература да се изучават „определени жанрови проявления от литературата и фолклора за деца (легенда), някои фигури на речта (олицетворение), видове текст (диалог, монолог), автор на литературно произведение“ (УП по БЕЛ 4. клас, 2017).

В резултат от обучението по литература в края на четвърти клас се очаква учениците да могат: „да откриват взаимовръзката между епизодите в развитието на действието, да свързват постъпките на героите с мотивите за поведението им, да откриват посланието на текста“, „да откриват диалог и монолог, олицетворение“, „да познават съдържанието на значими произведения на класиката и съвременната литература за деца и на фолклора, включени в учебното съдържание“ (УП по БЕЛ 4. клас, 2017).

Във всяка от алтернативните читанки за четвърти клас са отпечатани препоръчаните в учебната програма стихотворения за рециране: „Обичам те, Родино“ на Елисавета Багряна, „Моята учителка“ на Леда Милева, „Майка ми“ на Иван Вазов.

Във всички читанки са включени произведения от жанра легенда, както се изисква в учебната програма за обучение по български език и литература за четвърти клас (общообразователна подготовка) (УП по БЕЛ 4. клас, 2017).

И в читанките за четвърти клас се прилагат сезонният, жанровият и тематичният принцип, като този път се включва и тематичният кръг, свързан с „културното многообразие и нравствените добродетели“ (УП по БЕЛ 4. клас, 2017).

Всички алтернативни читанки за четвърти клас са с по-голям брой страници, върху които са отпечатани между 78 и 112 произведения, предложени за изучаване от учениците в четвърти клас. Присъства и набор от заглавия на книги, които се препоръчват за самостоятелно четене, както и за прочит през лятната ваканция. Между 13 и 30 варира броят на отпечатаните произведения, предвидени за извънкласно четене.

В почти всички читанки е значителен броят на произведенията от жанровете приказка (от 19 до 39 броя) и стихотворение (от 23 до 48 броя), докато българският фолклор е слабо застъпен чрез няколко народни песни и български народни приказки (виж табл. 4).

Във всяка от читанките за четвърти клас са поместени откъси от книги, като е посочено и заглавието на книгата, има препоръка тя да се прочете. Най-голям е броят на откъсите от книги (22 броя) в читанката на Р. Танкова и В. Самуилов (Tankova, Samuilov, 2019), както и в тази на Ст. Здравкова и кол. – 14 откъса (Zdravkova et al., 2019). По 10 откъса от книги има в читанките на Т. Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2019a; Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2019b) и в тази на Н. Иванова и кол. (Ivanova, Jekova, Neshkova, 2019).

Таблица 4. Жанрово разнообразие на произведенията, включени в алтернативните читанки за четвърти клас (2019 г.)

Читанка на авторски колектив за 4 клас	Бр. стр	Бр. текстове	Раздел ИКЧ	приказка	разказ	стихотворение	басня	народна песен	легенда	пословица	откъс от книга
Борисова и кол. (2019a, b) (Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2019a, Borisova, Dimitrova, Bencheva, 2019b)	163	87	16	18	14	31	2	2	4	1	10
Герджикова и кол (2019) (Gerdjikova et al., 2019)	140	82	26	25	6	23	5	5	5	15	3
Димитрова и кол. (2019) (Dimitrova, Krasteva, Todorova, 2019).	141	98	30	39	15	48	5	3	3	14	3
Здравкова и кол. (2019) (Zdravkova et al., 2019).	143	112	16	26	12	37	6	0	1	-	14
Иванова и кол. (2019) (Ivanova, Jekova, Neshkova, 2019).	127	94	13	22	13	35	3	2	1	-	10
Танкова и Самуилов (2019) (Tankova, Samuilov, 2019)	127	78	16	22	8	35	0	1	3	14	22

В почти всички читанки за четвърти клас са поместени снимки на български автори на литература за деца, което позволява повишаване и разширяване на читателската компетентност на четвъртокласниците, посочени са и заглавия на други книги от същия автор.

Запазва се тенденцията в читанките на Ст. Здравкова и кол. (Zdravkova et al., 2019) да има много текстове от съвременни автори, както и такива, в кои-

то героите са деца, описват се ситуации от ежедневието – преместване в нов дом, сприятеляване с изоставено животно, въображаем приятел. Включени са и три разказа за живота и дейността на реални исторически личности – балерината Маргарет Хамилтън, за първия български космонавт Георги Иванов. В тази читанка са поместени снимка и мисъл на Васил Левски, както и такива на Христо Ботев. В читанката за четвърти клас на П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Krasteva, Todorova, 2019) е включен и откъс от книга за Хари Потър, както и препоръка с посочено заглавие да се прочетат други томове от поредицата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение от сравнителния методически анализ на съдържанието и спецификата на всяка една от двадесет и седемте алтернативни читанки за обучение по литература за първи, втори, трети и четвърти клас, одобрени от МОН, могат да се направят следните *изводи и обобщения*:

- Във всички анализирани алтернативни читанки за обучение по литература от първи до четвърти клас (с първи тираж в периода 2016 г. – 2019 г.) са поместени достатъчен брой произведения за реализиране на това обучение, както и в частта за извънкласно четене. Спазено е изискването жанрово разнообразие на текстовете за всеки клас, отпечатани са обяснения за съдържанието на новите литературни понятия, както и за видовете текст – монолог, диалог, художествен, нехудожествен, авторски и фолклорен.
- За да се отговори на изискванията за процентно съотношение на видовете уроци (за нови знания и такива за затвърдяване, за обобщение), заложили в учебните програми по български език и литература от първи до четвърти клас, в някои от читанките са обособени страници със заглавие „упражнение“, които всъщност са „уроци за задълбочаване на читателското възприемане и осмисляне на художественото произведение“. В другите читанки към текста на изучаваното произведение има повече въпроси за проверка на разбраното след прочита му. А в читанките на Ст. Здравкова и кол. в уроците за „затвърдяване на новите знания“ се разглеждат други литературни произведения.
- Във всеки от алтернативните учебни комплекти за обучение по български език и литература от първи до четвърти клас има и тетрадка към читанката, в която са отпечатани допълнителни задачи – за записване на заглавието на произведението и името на автора, за подреждане на предложени формулировки или за самостоятелно съставяне на план на изучаваното произведение, за свързване на качества с герои, за преписване на конкретни изречения от авторския текст и др. В някои от учеб-

ните комплекти в тетрадката към читанката не е предвидена страница със задачи за всички произведения, включени в читанката. В тетрадките към читанките от първи до четвърти клас на Т. Борисова и кол. често заглавието на произведението и името на автора са отпечатани с по-светло мастило и учениците трябва да ги повторят с химикал, което е скрита работа по краснопис, както и за изграждане на читателска компетентност за свързване на конкретното съдържание от произведението и асоциирането му със заглавието на произведението и имената на неговия автор.

- В почти всички читанки в структурирането на съдържанието на страницата могат да се открият следните компоненти: отпечатаният текст на конкретното произведение за изучаване, илюстрация към неговото съдържание или момент; поле с обяснение за значението на непознатите думи; въпроси и задачи към съдържанието на текста, но в тях рядко се посочва жанрът на произведението, което е в ущърб на изграждане у учениците на практическа основа на представа за типичните жанрови белези на изучаваните произведения.
- Подборът и подредбата на произведенията, включени в алтернативните читанки за обучение по литература от първи до четвърти клас, са съобразени с тематичния, жанровия, сезонния принцип. В някои от читанките няколко произведения със сходна тематика са обособени в озаглавени раздели, които в читанките на Ст. Здравкова и кол. дори са обособени като мини-книжка. В други читанки в поле на страницата с текста е отпечатано и заглавието на тематичния раздел, към който е отнесено това художествено произведение (виж Ognianova, 2017a; Ognianova, 2017b; Ivanova, Neshkova, Jekova, 2017b).

По отношение стимулиране на *читателските интереси и формиране на читателска компетентност* у учениците, в повечето от читанките са поместени текстове от български и чуждестранни автори на литература за деца, към чието творчество 7–11-годишните ученици проявяват интерес – приказки на Андерсен, откъси от „Пипи Дългото чорапче“ на Астрид Линдгрен, „Приключенията на Том Сойер“ от Марк Твен и др. В читанките на Н. Огнянова, М. Герджикова и кол. са включени авторски текстове на друг автор от колектива – на Анелия Янковска – Сенгалевиц, на Ангелина Жекова, на Наталия Огнянова.

С подобряване и усъвършенстване на уменията на учениците за четене, постепенно в читанките се предлагат по-големи по обем текстове, както и откъси от цели книги, като в читанките за четвърти клас вече се препоръчват и заглавия на други книги от същия автор.

- *Стимулиране на самостоятелна дейност с книгата* в свободното време и през лятната ваканция, с оглед подготовка за възприемане на откъси от по-дълги произведения в часовете по литература в следващия

клас, са поместените в края на някои от читанките препоръчителни списъци с литература.

В читанката за първи клас на П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Boncheva, Petrova, 2017a) са отпечатани три кратки откъса от басня, народна и авторска приказка, които е препоръчано първокласниците да прочетат през лятото. В читанката за първи клас на Цанев и др. (2017) (Tsanev, Popov, Georgiev, 2017) са посочени 9 заглавия на книги.

В читанката за втори клас на П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Krasteva, Todorova, 2017b) са отпечатани по два откъса от народни и от авторски приказки, а в читанката на Р. Танкова и Ц. Лалев този списък е обособен със заглавие „Книги за ваканцията“, като в него са посочени заглавия на цели книги (Tankova, Lalev, 2017:133).

В читанките за трети клас също присъстват заглавия на произведения, които са препоръчани за самостоятелно четене. В читанката на П. Димитрова и кол. са отпечатани откъси от шест книги (приказки, легенди, и два откъса от роман) (Dimitrova, Boncheva, Petrova, 2018: 116–117), докато в читанката на Р. Танкова и Ц. Лалев са препоръчани заглавията на осем романа за деца от български и чуждестранни автори (Tankova, Lalev, 2017:117).

В някои от читанките за четвърти клас също присъства препоръчителен списък със заглавия на произведения за самостоятелно четене от учениците през лятната ваканция, които може да се приеме като форма за постигане на преход към учебното съдържание по литература в следващия етап на основна образователна степен. В читанката за четвърти клас на П. Димитрова и кол. са препоръчани за четене български народни приказки, старогръцки митове и легенди, приказки от Шарл Перо и от Братя Грим (Dimitrova, Krasteva, Todorova, 2019: 140–141). В читанката за четвърти клас на Р. Танкова и В. Самуилов също са препоръчани за самостоятелно четене български народни приказки, приказки от Шарл Перо и от Ханс Кристиан Андерсен, старогръцки митове и легенди, както и текстове, свързани с българския народен празничен календар – народни предания и легенди, народни песни, текстове за религиозни празници на различните етноси, както и стихотворението „Хайдути“ от Христо Ботев (Tankova, Samuilov, 2019:125).

- Въпреки дадената възможност при преподаването учителите да не спазват указаното от авторския колектив примерно разпределение на темите, то по-добре е да се следва, защото текстовете в читанките са обединени по тематичен и жанров признак, често се прилага и сезонният принцип, така че логично последователно са включени текстове от определен жанр (приказки, басни), в които могат да се забележат обединяващите ги жанрови белези; текстове, посветени на емоциите и промените през съответните сезони; произведения, посветени на традиционни празници и обичаи и т.н.

- Анализираниите двадесет и седем алтернативни читанки са поетапно одобрени от МОН в периода 2016–2019 г. и това реално е началото на използването им в педагогическата практика, а то ще продължи до следващата образователна реформа и приемането на нови учебни програми за обучение по български език и литература от първи до четвърти клас. Откритите силни страни и методически слабости във всяка от анализираниите читанки са от полза на действащите начални учители при планиране на оптимално ефективна стратегия за преподаване на учебното съдържание, вложено в избория от тях алтернативен учебен комплект за обучение по български език и литература от първи до четвърти клас.

БИБЛИОГРАФИЯ

НОРМАТИВНИ ДОКУМЕНТИ

- Закон за предучилищното и училищното образование. (ЗПУО, 2015). София: МОН, Обн. Държавен вестник бр. 79 от 13 октомври 2015 г., доп. ДВ бр. 42 от 28 май 2019 г. последно посетен на 10.11.2019 г. <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509> [Preschool and School Education Act. Promulgated, State Gazette No. 79/13.10.2015, Effective 1.08.2016] Retrieved 20.07.2019, from <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509>
- Наредба № 10 (2017). Наредба № 10 от 2017 г. за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала (обн. – ДВ, бр. 102 от 22.12.2017 г., в сила от 22.12.2017 г.; изм. и доп., бр. 35 от 24.04.2018 г., в сила от 24.04.2018 г.; изм., бр. 26 от 29.03.2019 г.) (<http://www.mon.bg/bg/59>). [Ordinance No. 10 (2017): Ordinance No. 10 of 2017 on cognitive books, textbooks and teaching aids. Promulgated – State Gazette, issue 102 of 22.12.2017, Amended, Issue 26 of 29.03.2019)] Retrieved 10.04.2020, from <http://www.mon.bg/bg/59>
- Учебна програма за обучение по български език и литература за първи клас (общообразователна подготовка), (УП по БЕЛ 1. клас, 2015), утвърдена със Заповед № РД09–1857 от 17.12.2015 г. (<http://mon.bg/bg/1699>). [Uchebna programa za obuchenie po bulgarski ezik i literatura za 1. klas (obstoobrazovatelna podgotovka). (2015). Approved by the Order №RD 09–1857/17.12.2015.] Retrieved 10.04.2020, from <http://mon.bg/bg/1699>.
- Учебна програма за обучение по български език и литература за втори клас (общообразователна подготовка), (УП по БЕЛ 2. клас, 2016), утвърдена със Заповед №РД09–300 от 17.03.2016 г. [[Uchebna programa za obuchenie po bulgarski ezik i literatura za 2. klas (obstoobrazovatelna podgotovka). (2016). Approved by the Order №RD 09–300/17.03.2016]. Retrieved 10.04.2020, from <http://mon.bg/bg/1699>
- Учебна програма за обучение по български език и литература за трети клас (общообразователна подготовка), (УП по БЕЛ 3. клас, 2017), утвърдена със Заповед № РД 09–1093/25.01.2017 г. [Uchebna programa za obuchenie po bulgarski ezik i literatura za 3. klas (obstoobrazovatelna podgotovka). (2017). Approved by the Order №RD 09–1093/25.01.2017.]. Retrieved 10.04.2020, from <http://mon.bg/bg/1699>

Учебна програма за обучение по български език и литература за четвърти клас (общообразователна подготовка), (УП по БЕЛ 4. Клас, 2017), утвърдена със Заповед № РД 09-5778/22.11.2017 г. [[Uchebna programa za obuchenie po bulgarski ezik i literatura za 4. klas (obstoobrazovatelna podgotovka). (2017). Approved by the Order №RD 09-5778/22.11.2017]. Retrieved 10.04.2020, from <http://mon.bg/bg/1699>]

ИЗТОЧНИЦИ

- Borisova, T, Dimitrova, N. & Bencheva, S. (2017a). Chitanka za 1. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Борисова, Т., Димитрова, Н., Бенчева, С. Читанка за първи клас. (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Borisova, T, Dimitrova, N. & Bencheva, S. (2017b). Chitanka za 2. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Борисова, Т., Димитрова, Н., Бенчева, С. Читанка за втори клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Borisova, T, Dimitrova, N. & Bencheva, S. (2018). Chitanka za 3. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Борисова, Т., Димитрова, Н., Бенчева, С. Читанка за трети клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Borisova, T, Dimitrova, N. & Bencheva, S. (2019a). Chitanka za 4. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Борисова, Т., Димитрова, Н., Бенчева, С. Читанка за четвърти клас (печатно издание с електронен вариант)]. Chast 1. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Borisova, T, Dimitrova, N. & Bencheva, S. (2019b). Chitanka za 4. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Борисова, Т., Димитрова, Н., Бенчева, С. Читанка за четвърти клас (печатно издание с електронен вариант)]. Chast 2. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Georgieva, A. (2012). Obuchenieto po izvanklasno chetene v nachalnite klasove. [Георгиева, А. (2012). Обучението по извънкласно четене в началните класове]. Sofia: University press “St. Kliment Ohridski”.
- Georgieva, A. (2020). Savremenni proektsii na obuchenieto po bulgarski ezik i literatura v nachalnite klasove. [Георгиева, А. (2020). Съвременни проекции на обучението по български език и литература в началните класове]. Sofia: University press “St. Kliment Ohridski”.
- Gerdjikova, A., Valkova, St., Vasileva, D. & Sengalevich, A. (2017a). Chitanka za 1. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Герджикова, М., Вълкова, Ст., Василева, Д., Сенгалевич, А. Читанка за първи клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Gerdjikova, A., Valkova, St., Vasileva, D. & Sengalevich, A. (2017b). Chitanka za 2. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Герджикова, М., Вълкова, Ст., Василева, Д., Сенгалевич, А. Читанка за втори клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Gerdjikova, A., Valkova, St., Vasileva, D. & Sengalevich, A. (2018). Chitanka za 3. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Герджикова, М., Вълкова, Ст., Василева, Д., Сенгалевич, А. Читанка за трети клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Gerdjikova, A., Valkova, St., Vasileva, D. & Sengalevich, A. (2019). Chitanka za 4. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Герджикова, М., Вълкова, Ст., Василева, Д., Сенгалевич, А. Читанка за четвърти клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Klett-Bulgaria.

- Dimitrova, P., Boncheva, M. & Petrova, N. (2017a). Chitanka za 1. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Димитрова, П., Бончева, М., Петрова, Н. Читанка за първи клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Prosveta-plus.
- Dimitrova, P, Krasteva, D. & Todorova, M. (2017b). Chitanka za 2. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Димитрова, П., Кръстева, Д., Тодорова, М. Читанка за втори клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Prosveta-plus.
- Dimitrova, P., Boncheva, M. & Petrova, N (2018). Chitanka za 3. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Димитрова, П., Бончева, М., Петрова, Н. Читанка за трети клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Prosveta-plus.
- Dimitrova, P, Krasteva, D. & Todorova, M. (2019). Chitanka za 4. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Димитрова, П., Кръстева, Д., Тодорова, М. Читанка за четвърти клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Prosveta-plus.
- Zdravkova, St., Vaseva, T., Stoianova, T. & Flamburari, V. (2017a). Chitanka za 1. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Здравкова, Ст., Власева, Т., Стоянова, Т., Фламбурари, В. Читанка за първи клас. (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Zdravkova, St., Vaseva, T., Stoianova, T. & Slavova, V. (2017b). Chitanka za 2. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Здравкова, Ст., Власева, Т., Стоянова, Т., Славова, В. Читанка за втори клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Zdravkova, St., Vaseva, T., Spiridonova, Y. & Slavova, V. (2018). Chitanka za 3. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Здравкова, Ст., Власева, Т., Спиридонова, Ю., Славова, В. Читанка за трети клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Zdravkova, St., Vaseva, T., Spiridonova, Y., Tamamdjieva, E. & Slavova, V. (2019). Chitanka za 4. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Здравкова, Ст., Власева, Т., Спиридонова, Ю., Тамамджиева, Е., Славова, В. Читанка за четвърти клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Klett-Bulgaria.
- Ivanova, N., Jekova, A. & Neshkova, R. (2017a). Chitanka za 1. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Иванова, Н., Жекова, А., Нешкова, Р. (2017а). Читанка за първи клас]. Sofia: Riva.
- Ivanova, N., Neshkova, R. & Jekova, A. (2017b). Chitanka za 2. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Иванова, Н., Нешкова, Р., Жекова, А. Читанка за втори клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Riva.
- Ivanova, N., Neshkova, R. & Jekova, A. (2018). Chitanka za 3. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Иванова, Н., Нешкова, Р., Жекова, А. Читанка за трети клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Riva.
- Ivanova, N., Neshkova, R. & Jekova, A. (2019). Chitanka za 4. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Иванова, Н., Нешкова, Р., Жекова, А. Читанка за четвърти клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Riva.
- Ognianova, N. (2017a). Chitanka za 1. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Огнянова, Н. (2017а). Читанка (за първи клас печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Daniela Ubenova-Bilanska-ET.

- Ognianova, N. (2017b). Chitanka za 1. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Огнянова, Н. (2017b). Читанка за втори клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Daniela Ubenova-Bilanska-ET.
- Tankova, R. (2017). Chitanka za 1. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Танкова, Р. Читанка за първи клас. (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Prosveta-Sofia.
- Tankova, R. & Lalev, Ts. (2017). Chitanka za 2. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Танкова, Р., Лалев, Ц. Читанка за втори клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Prosveta-Sofia.
- Tankova, R. & Lalev, Ts. (2018). Chitanka za 3. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Танкова и Лалев. Читанка за трети клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Prosveta-Sofia.
- Tankova, R. & Samuilov, V. (2019). Chitanka za 4. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Танкова и Самуилов (2019). Читанка за четвърти клас (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Prosveta-Sofia.
- Tsanev, Iv., Popov, Vl. & Georgiev, G. (2017). Chitanka za 1. klas. (pechatno izdanie s elektronen variant). [Цанев, И., Попов, Вл., Георгиев, Г. Читанка за първи клас. (печатно издание с електронен вариант)]. Sofia: Prosveta-Azbuki.

ЗА АВТОРА

Доц. д-р Анна Георгиева е преподавател в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, ФНОИ, Катедра „Начална училищна педагогика“. Научните ѝ интереси са в областта на обучението по български език като роден и втори език, формирането на детето като читател, спецификата на обучението по литература в началните класове. Тя е автор на 3 монографии, 5 студии, 19 статии.

Контакт: Адрес: София: бул. Шипченски проход № 69А,

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, ФНОИ, каб. 409.

E-mail: ag@uni-sofia.bg

ABOUT THE AUTHOR

The scientific interests of Assoc. Prof. Anna Georgieva are in the field of teaching Bulgarian as a native and second language, the formation of the child as a reader, the specifics of literature education in the elementary grades. She is the author of 3 monographs, 5 studios, 19 articles.

Contact: Address: Sofia University “St. Kliment Ohridski”, FESA, room 409.

E-mail: ag@uni-sofia.bg